

ΜΑΘΗΜΑ 16^ο (σελ. 67-71)

8.1 ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ (σελ. 67-68)

1. Με ποια έννοια συνδέεται ο όρος **πολίτευμα** και ποια η χρησιμότητά του;
Με την έννοια της κρατικής εξουσίας. Το πολίτευμα:
α) προσδιορίζει την κρατική εξουσία (τον τρόπο **οργάνωσης** και τον τρόπο **άσκησής** της)
β) Μέσα από την εξουσία του κράτους, που προσδιορίζεται από το πολίτευμα, θεσπίζονται και εφαρμόζονται οι **νόμοι**, δηλ. οι υποχρεωτικοί κοινωνικοί κανόνες, οι οποίοι είναι αναγκαίοι για τη διατήρηση της **συννοχής** και της **βιωσιμότητας** της κοινωνίας.
2. Ποιο κριτήριο χρησιμοποιείται για τη διάκριση των πολιτευμάτων; Ποια τα είδη πολιτευμάτων;
Το κριτήριο για να διακρίνουμε τα πολιτεύματα είναι ποιος ασκεί την εξουσία.
α) **Μοναρχικά:** Την εξουσία ασκεί η μονάρχης. Η μοναρχία διακρίνεται σε απόλυτη μοναρχία (η εξουσία συγκεντρώνεται στο πρόσωπο του μονάρχη) και συνταγματική μοναρχία (η εξουσία του μονάρχη περιορίζεται από γραπτό νόμο, το Σύνταγμα)
β) **Ολιγαρχικά:** Την εξουσία ασκούν λίγα πρόσωπα. Στη σύγχρονη εποχή ονομάζονται δικτατορικά.
γ) **Δημοκρατικά:** Την εξουσία ασκεί ο λαός.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1. Τι εννοούμε όταν κάνουμε λόγο για δημοκρατικές διαδικασίες;
Εννοούμε τη διαδικασία συμμετοχής και λήψης αποφάσεων σε μια ομαδική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, σε μια ομαδική δραστηριότητα:
α) συμμετέχουν **όλοι**
β) η απόφαση που λαμβάνεται είναι σύμφωνη με τη γνώμη των **περισσοτέρων**.
2. Ποια είναι η έννοια της Δημοκρατίας;
Δημοκρατία είναι ο πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκεί ο λαός είτε άμεσα (ο ίδιος) είτε έμμεσα (μέσω των αντιπροσώπων του). Συγκεκριμένα:
α) Συμμετέχει **όλος ο λαός** (είτε έμμεσα είτε άμεσα) στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων
β) Η απόφαση που λαμβάνεται είναι σύμφωνη με τη γνώμη της **πλειοψηφίας**.
3. Τι απαιτείται για να λειτουργήσει σωστά μια Δημοκρατία;
Συμμετοχή και ενεργοποίηση όλων των πολιτών, αφού αυτοί αποτελούν την πηγή εξουσίας.
4. Ποιες είναι οι κατηγορίες των Δημοκρατικών Πολιτευμάτων;
*Α. Άμεση Δημοκρατία: Ο λαός ασκεί απευθείας την εξουσία.
Β. Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία: Ο λαός ασκεί την εξουσία μέσω των αντιπροσώπων του.*
5. Δώστε παραδείγματα και από τις 2 κατηγορίες Δημοκρατικών Πολιτευμάτων.
α) Η **ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ** είναι ο τύπος δημοκρατίας στην αρχαία Αθήνα. Σήμερα δεν είναι εφικτή σήμερα, λόγω των πολυπληθών πόλεων και κρατών και του τρόπου οργάνωσής τους. Υπάρχουν όμως θεσμοί άμεσης δημοκρατίας, όπως οι **εκλογές**, τα **δημοψηφίσματα** και η **λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία**.
β) Η **ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ** είναι ο τύπος δημοκρατίας στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα.
6. Ποια είναι τα κριτήρια διάκρισης του πολιτεύματος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας; Ποια τα είδη αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά; Αναφέρατε χώρες με το κάθε πολίτευμα.
*Τα κριτήρια είναι τα **πολιτειακά όργανα** (δηλ. τα όργανα που είναι υπεύθυνα για την άσκηση της εξουσίας) και ο **αρχηγός του κράτους**.*

ΕΙΔΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ:

- **ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΗ**

α) Πολιτειακό όργανο λήψης αποφάσεων: Κυβέρνηση (εκλέγεται από το λαό)

β) Αρχηγός του Κράτους: Βασιλιάς.

Αρμοδιότητες: χωρίς ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες / κληρονομικός
(Αγγλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Ισπανία)

- **ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ**

α) Πολιτειακό όργανο λήψης αποφάσεων: Κυβέρνηση (εκλέγεται από το λαό)

β) Αρχηγός του Κράτους: Πρόεδρος

Αρμοδιότητες: χωρίς ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες / αιρετός έμμεσα (από τη Βουλή)
(Ελλάδα, Ιταλία, Γερμανία)

- **ΠΡΟΕΔΡΙΚΗ**

α) Πολιτειακά όργανα λήψης αποφάσεων: Κυβέρνηση (σχηματίζεται από τον Πρόεδρο), Πρόεδρος

β) Αρχηγός του Κράτους: Πρόεδρος

Αρμοδιότητες: με ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες / αιρετός άμεσα (από το λαό)
(ΗΠΑ, Ρωσία, Κύπρος)

8.2 ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (σελ. 69-70)

Ποιο είναι το πολίτευμα της Ελλάδας και πώς προέκυψε ιστορικά στους νεώτερους χρόνους;

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι η **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία**

ΙΣΤΟΡΙΑ:

1822: Εθνικό Σύνταγμα Επιδαύρου (αντιπροσωπευτική αρχή, διάκριση εξουσιών)

1827: Εθνικό Σύνταγμα Τροιζήνας (Καποδίστριας, λαϊκή κυριαρχία)

1832: Απόλυτη μοναρχία (Όθωνας)

1844: Συνταγματική μοναρχία (3η Σεπτεμβρίου 1843)

1864: Πρώτο Σύνταγμα (Βασιλευόμενη Δημοκρατία: Γεώργιος Α')

1875: Αρχή δεδηλωμένης (Τρικούπης)

1911: Αναθεώρηση (καθαρεύουσα, δωρεάν παιδεία)

1927: Προεδρευόμενη Δημοκρατία – Αιρετός ανώτατος άρχοντας – Εμπιστοσύνη Βουλής

1936: Δικτατορία Μεταξά (4^η Αυγούστου)

1952: Βασιλευόμενη Δημοκρατία (δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι για τις γυναίκες)

1967: Δικτατορία Παπαδόπουλου (21^η Απριλίου)

1974: Κατάργηση Βασιλείας

1975: Νέο Σύνταγμα (αυτό που ισχύει σήμερα) Χαρακτηριστικά: Προεδρευόμενη Δημοκρατία, διατάξεις για ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, συμμετοχή στην ΕΟΚ.

1986: 1η Αναθεώρηση (κατάργηση αυξημένων αρμοδιοτήτων Προέδρου, θέσπιση μη αναθεωρητέων διατάξεων, δημοτική)

2001: 2η Αναθεώρηση: η μεγαλύτερη αναθεώρηση, όχι όμως σε μείζονα θέματα: νέα ατομικά δικαιώματα (ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία κλπ.), κανόνες διαφάνειας πολιτικών.

Περισσότερα: <http://www.parliament.gr/syntagma> στις ενότητες «Χρονολόγιο» και «Πολυμέσα»

ΕΝΝΟΙΑ:

Δημοκρατία σημαίνει ότι όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό (αρχή λαϊκής κυριαρχίας)

Προεδρευόμενη σημαίνει ότι αρχηγός του Κράτους είναι ο Πρόεδρος

Κοινοβουλευτική σημαίνει ότι ο λαός ασκεί την εξουσία έμμεσα, από το Κοινοβούλιο, από το οποίο προέρχεται η Κυβέρνηση και εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

8.3 ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

1. Γιατί η θέσπιση συντάγματος είναι απαίτηση των πολιτών κάθε κράτους; Δώστε ιστορικά παραδείγματα.
*Γιατί το Σύνταγμα προσφέρει **ασφάλεια** στον πολίτη, επειδή τον **προστατεύει από τις αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας**, αφού αποτελεί νόμο που η κρατική εξουσία δεν μπορεί να παρακάμψει. Έτσι, την 3^η Σεπτεμβρίου 1843, όπως και στη Γαλλική Επανάσταση, ο λαός απαιτούσε Σύνταγμα.*
2. Ποια η έννοια του Συντάγματος; Τι πρακτικές συνέπειες έχει;
Είναι ο ανώτερος από όλους τους νόμους, δηλ. ο θεμελιώδης νόμος της Πολιτείας. Αυτό σημαίνει ότι όλοι οι νόμοι πρέπει να στηρίζονται στο Σύνταγμα. Π.χ., η αλλαγή του Οικογενειακού Δικαίου στην Ελλάδα στηρίχθηκε στο δικαίωμα της ισότητας, που κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμα του 1975.
3. Ποια η σημασία του Συντάγματος για την κρατική εξουσία;
α) Ρυθμίζει τη λειτουργία της
β) Θέτει τα όριά της, ώστε να παρεμποδίζονται αυθαιρεσίες εις βάρος των Πολιτών
4. Ποια η σημασία του Συντάγματος για τους πολίτες;
α) Κατοχυρώνει τα δικαιώματά τους
β) Καθορίζει τις υποχρεώσεις τους
5. Ποιες κατηγορίες Συνταγμάτων υπάρχουν; Σε ποια ανήκει το Σύνταγμα της Ελλάδας και γιατί;
α) Ήπια: αναθεωρούνται εύκολα
β) Αυστηρά: αναθεωρούνται δύσκολα
Το ελληνικό Σύνταγμα είναι αυστηρό, γιατί: α) απαγορεύει την αναθεώρηση διατάξεων για τη μορφή του πολιτεύματος και για τα ατομικά δικαιώματα. και β) αναθεωρείται με δύσκολη διαδικασία (ευρύτερη συναίνεση, χρονοβόρα διαδικασία). Έως σήμερα έχει αναθεωρηθεί 2 φορές (1986 και 2001).

8.4 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ποιες είναι οι αρχές στις οποίες στηρίζονται τα σύγχρονα συντάγματα και πώς προέκυψαν αυτές ιστορικά;

Αρχή λαϊκής κυριαρχίας, αρχή κράτους δικαίου, αρχή κοινωνικού κράτους, αρχή διάκρισης των λειτουργιών. Διαμορφώθηκαν αρχικά στην Αρχαία Ελλάδα, με την εμφάνιση της δημοκρατίας, αλλά για να φτάσουν στη σημερινή τους μορφή χρειάστηκε να διεκδικηθούν με επαναστάσεις στον 18ο και 19ο αιώνα (Γαλλική, Αγγλική).

8.4.1 ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

7. Ποια είναι η έννοια της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας και πότε καθιερώθηκε ιστορικά;
Λαϊκή κυριαρχία σημαίνει την κυριαρχία του λαού ως προς την εξουσία. Η εξουσία δηλ. ασκείται από όσους έχουν δικαίωμα ψήφου (εκλογικό σώμα). Συνέπεια αυτού είναι η εφαρμογή της θέλησης της πλειοψηφίας, η οποία εκλέγει τα όργανα του κράτους (αντιπροσωπευτικό σύστημα). Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας καθιερώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827.
3. Πώς κατοχυρώνεται η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας στο Σύνταγμα;
Κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 1 του Συντάγματος (δεν αναθεωρείται), καθώς και σε άλλα άρθρα που προβλέπουν:
 - την εκλογή των αντιπροσώπων (βουλευτές, δήμαρχοι, νομάρχες)
 - τη δυνατότητα κάθε πολίτη (που συμπληρώνει τις προϋποθέσεις) να είναι υποψήφιος Πρόεδρος, βουλευτής, δήμαρχος ή νομάρχης
 - τη δυνατότητα να εκφράζει ο λαός τη γνώμη του με δημοψήφισμα
 - το δικαίωμα του συνέρχεσθαι (δηλ. της συλλογικής δράσης των πολιτών μέσα από σωματεία)
 - την υποχρέωση σεβασμού της αρχής, που έχουν όλα τα όργανα του κράτους, με το να ασκούν τις αρμοδιότητές του όπως ορίζει το Σύνταγμα και οι νόμοι.

8.4.2 ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

- Ποιες ιστορικές συγκυρίες επέβαλαν την αρχή του κράτους δικαίου;
Η αστική τάξη τον 19ο αιώνα προσπάθησε, μέσω του γραπτού τύπου του Συντάγματος, να περιορίσει την αυθαιρεσία του μονάρχη και να διασφαλίσει τα δικαιώματα των πολιτών.
- Ποια είναι η έννοια του κράτους δικαίου, όπως αποτυπώνεται στο σύγχρονο Σύνταγμα;
*-Ότι κάθε πράξη οργάνων της εξουσίας πρέπει να προβλέπεται στο νόμο (αρχή νομιμότητας).
-Ότι όλοι οι πολίτες έχουν θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα (π.χ. ισότητα, δικαίωμα ατομικής ιδιοκτησίας, θρησκευτικής ελευθερίας κλπ.)
-Ότι η δικαιοσύνη είναι ανεξάρτητη από άλλα κρατικά όργανα*

8.4.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Πώς προέκυψε ιστορικά η ανάγκη για κοινωνικό κράτος και ποιος είναι ο σκοπός του;
*-Μετά τη βιομηχανική επανάσταση προέκυψαν μεγάλες οικονομικές ανισότητες ⇨
-Το βιοτικό επίπεδο των πολιτών παρουσίαζε μεγάλες διαφορές μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών τάξεων ⇨
-Αποτέλεσμα: να μην μπορούν πολλά άτομα χαμηλότερων κοινωνικών τάξεων να έχουν πρόσβαση σε απολύτως απαραίτητα αγαθά ⇨
-Για να μπορούν να απολαμβάνουν όλοι τα αγαθά αυτά και να αμβλυνθούν οι κοινωνικές ανισότητες, κατοχυρώθηκε μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο το κοινωνικό κράτος.*
2. Πώς προβλέπεται το κοινωνικό κράτος στο Σύνταγμα;
*α) Με υποχρεώσεις του κράτους (για δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, δωρεάν εκπαίδευση, προστασία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ενίσχυση οικογένειας κλπ.)
β) Με κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών (π.χ. για δημόσια δωρεάν παιδεία, για προστασία της υγείας, προστασία του περιβάλλοντος)*

8.4.4 ΑΡΧΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

1. Ποιες είναι οι τρεις διαφορετικές λειτουργίες που επιτελούν τα όργανα του κράτους; Γιατί αυτές πρέπει να ασκούνται από διαφορετικά όργανα;
*α) θέσπιση νόμων (νομοθετική λειτουργία)
β) εφαρμογή νόμων (εκτελεστική λειτουργία)
γ) επίλυση διαφορών από την εφαρμογή των νόμων (δικαστική λειτουργία)
Εάν αυτές συγκεντρωθούν σε ένα όργανο, αυτό θα οδηγούσε στην αυθαιρεσία.*
1. Ποια όργανα ασκούν την κάθε λειτουργία;
*α) Νομοθετική λειτουργία: Βουλή (συμπληρωματικά: Πρόεδρος Δημοκρατίας)
β) Εκτελεστική λειτουργία: Κυβέρνηση (συμπληρωματικά: Πρόεδρος Δημοκρατίας)
γ) Δικαστική λειτουργία: Δικαστήρια*
2. Τι σημαίνει “σχετική” διάκριση των λειτουργιών και γιατί εφαρμόζεται;
*Ότι το όργανο που ασκεί μια λειτουργία μπορεί να συμμετέχει στην άσκηση άλλης (π.χ. η Βουλή να ασκεί δικαστική λειτουργία, όταν δικάζει Υπουργούς, ή η Κυβέρνηση να ασκεί νομοθετική εξουσία, με τις πράξεις νομοθετικού περιεχομένου).
Εφαρμόζεται για λόγους ταχύτερης και αποτελεσματικότερης άσκησης της κρατικής εξουσίας.*